

UČITELJSKI TOVARIS.

List za šolo in dom.

Izhaja v 1. in 15. dan vsacega meseca, in stane vse leto 3 gold., pol leta 1 gold. 50 kr. Spise in dopise vzprejema uredništvo. — Naročnina in oznanila pošiljajo se založništvu v Milic-evo tiskarno v Ljubljani.

Štev. 22.

V Ljubljani, 15. novembra 1884. l.

XXIV. leto.

O začetku šolskega leta.

Vsaka vêda kolikor toliko napreduje; tudi ljudski učitelj ima dolžnost, da v svojem poslovanji neprestano napreduje. Ni pa ga važnejšega časa za učitelja, kot je začetek šolskega leta. Minule so šolske počitnice in treba je z novimi močmi zopet pričeti novo, težavno delo. Za vsako bolj važno delo pa se mora človek pripravljati, koliko bolj pa se mora na svoje težavno delo pripravljati ljudski učitelj. Učiteljevo delovanje pa je enako zgradniku, ki stavi novo zgrado, novo hišo. Ako zgradnik hoče svoje delo dobro začeti in izvršiti, mora si najpred osnovati natančni črtež, po katerem se bode ravnal pri svojem delu. Takó tudi učitelj. Tudi on si mora za svoje poučevanje osnovati natančen črtež, po katerem se bode ravnal, ter si mora tudi pripraviti vsega potrebnega gradiva, ki ga mu je treba pri toliko važnem delu. Vender s tem, da si učitelj osnuje dober črtež za svoje delovanje, še ne stori dovolj. On se mora potem tudi za vsako učno uro, za vsaki pouk vestno pripravljati. Bolje ko se učitelj pripravlja za pouk, toliko prijetneje mu je v šoli in toliko uspešneje tudi z učenci napreduje. Veliko je na tem, kakó učitelj svoje blagó, svoje vêde v šoli prodaja, in ravno zato se mora učitelj vselej prav marljivo pripravljati za vsako poučevanje, za vsak predmet, ki ga v šoli poučuje. Ko pa se učitelj za poučevanje pripravlja, mora tudi preudarjati, kakó se mu je pri poučevanju to pa to posrečilo, kakó in kaj pa ne. Tù lahko opazuje in spoznava svoje napake ter misli, kakó bi jih odpravil. Ako zapazi, da je tù pa tam naopačno ravnal, sklene naj, da za naprej hoče to pa to drugače, bolje storiti. Potem pa mora tudi storiti takó, kakor je sklenil. Najpoglavitniši pripomoček dobremu poučevanju je red in ustrahovanje v šoli, kar se pa more doseči po dveh potih: če se 1) strogo ravna, ali pa, če se 2) izvrstno poučuje, to je takó, da so misli učenceve vedno obrnene k učitelju in k njegovemu pouku; če ima učenec v šoli vedno dovolj dela in sicer takega, ki mu razvija mišljenje in um bistrí. O začetku šolskega leta naj učitelj tudi sklene, da se hoče vse šolsko leto strogo ravnati po postavnem šolskem in učnem redu.*) Učitelj ne sme gledati in misliti na počitek, temuč vse učne ure naj na tanko dopolnuje. Vestni učitelj se nikoli nepotrebno ne odteguje šoli, temuč še le veseli ga, če je dalje pri svojih učencih. Pred vsem si mora učitelj vcepiti veselje do svojega lepega poklica. To veselje pa si učitelj največ pridobi s tem, da neprenehoma hrepení po pravi znanstveni in pedagojski omiki. Ko mlad učitelj pride v prvo službo, naj ne misli, da je iz učiteljišča prinesel dovolj olike za svoje poslovanje. Učiti in vzgojevati mora precej, a kakó najbolj

*) Posebno po ukazu ministra za bogočastje in uk z 20. avgusta 1870. l.

uspešno? Ako se pri začetku ne prizadeva, kakó bi bolje napredoval v svojem stanu, se mu kmali učiteljski stan nekako prigréní, dolgočasi se v šoli — in gorjé mu: veselje do toliko važnega učiteljskega poklica mu gine, in namesto marljivega, vztrajnega učitelja postane čmerni tlačan v šoli, in izgubljen je sam s soboj. Zvesti, značajni učitelj pa vse take prve skušnjave stanovitno premaga, ter išče dobrega světa v dobrih znanstvenih in pedagogijskih knjigah in spisih ter tudi pri svojih starejših, v učiteljstvu izobraženih tovariših. Po tej poti pride mladi učitelj do prave pedagogijske omike, presoja in uravnava delovanje svoje pri učenji in vzgoji, ter si vé pomagati pri vsaki priliki v svojem težavnem službovanji. Z omiko postaja popolnoma svesten samega sebe in to mu daje veselje do poklica. S takimi in enakimi čutili naj bi tedaj učitelj začénjal vsako novo šolsko leto — in uspeh pri učenji in vzgoji bode gotovo dober, ter na korist šoli in učitelju samemu.

Knjiga Slovénka

v

XVIII. veku.

XXXI. Janez Debeve, roj. v Ljubljani, beneficijant in katehet v Nunskih šolah, od l. 1817 v pokoju, u. 10. jun. 1821 v Žužemberku, je l. 1795 prvi jel bogoslovcem razlagati slovnico jezika, v katerem jim je poslovati dan na dan in ktereга bi vsaj pravilno znati morali. To hvalevredno početje (*Parvae spes altera Crainae*) pa je po vojski l. 1797 prenehalo ter oživeló stalno še le l. 1817 po stolici slovenskega jezikoslovja (Kopitar XLVII. Metelko XXIV.). Spisal je vže prej:

1) *Kratki Navuki, Regelce inu Molitve za Sakrament Svete Pokore.* (z' perstavljenimi litaniami od pokóre). Od Joanneza Debeuca, v Lublanski duhovni hiši Mašnika. V' Lublani per J. F. Egerju 1783. 12. 83 str. — III. 1792. — IV. 1801. — V. 1807 itd. —

2) *Predgovor: Govorjenje od Branja Sv. Pisma* (Japel-Kumerdey) l. 1791 v I. zv. star. test. (37 str).

3) *Krainische Grammatik* Hs. zw. 1795 — 1797. In der Bibl. des Seminars zu Laibach (Šaf. 57), kjer se v istini hrani Rkps. „Deutsch-Krainerisches Wörterbuch“ v dveh zvezkih, ter se njemu pripisuje.

4) *Kleine Erzählungen.* Majhine Perpovedvanja. U' Lublani per J. Recerju natiskavcu. 1809. 8. 109. Deutsch u. krainisch. Lesebüchlein für die Schulen (1. Jánezik je prosil máter, de bi ga v šólo hoditi pustila. Mati reče: Ti si še otrok, inu nisi vaje per miru bití; v' šóli móreš tihu bití, sedeti, inu celi čas na tó gledati, kar Gospód učenik kaže. Jánezik je oblubil, de bo tó sturil. To máteri dopade. Ona kupi njemu tablico. Jánezik se vesely, de smę v šolo jiti itd.). — Ne le gledé jezika, marveč gledé stvarí same je pa znamenit njegov „Predgovor: Govorjenje od Branja Sv. Pisma“, kateri naj se deloma ponatisne na pr.:

„... Previdnost našiga milostliviga Stvarnika je svojo Božjo Bessedo na dve viži na svejti obderžala, inu obvarúvala, namreč skuzi vustnu izročenje ali perpoveduvanje, inu skuzi Sveto Pismo (Sveta Biblia, Božje Bukve, Nebešku pissanje . .) — „Vsaku Pismu, kateru je od Boga noter danu, je dobru k' vučenju, k previžanju, k posvarjenju, k podvučenju v' pravici, de bo ta človek Božji popolnoma, v vsakim dobrim deli podvučen“. II. Tim. 3, 16. — Za tega vólo se je svetu Pismu skuzi Božjo previdnost na svejti taku razširilu, de se po vsih deželah, kęr je ta prava izveličanska vera, inu na vse sorte jezike

prestavlenu znajde. Zdaj hvala Bogu! pridejo letę nar svetejši bukve tudi na kranjski jezik prestavlene vunkaj. Inu letó se ne zgody samu k pomoči teh Duhovnov, temuč tudi tihistih Christianov Krajnske dežele, kateri le samu krajnsku govore, inu zastopio; de tudi lety, kolikur njih brihtnost, perložnost, inu čas perpusty, v branji Božje Bessedo svojo dušo passejo. Ker pak marskateri od potrebnosti, dobrote, inu viže letega branja zadosti podvučen ny, se bo tukaj letó ob kratkim pokazalu.

Iz S. Pisma se I. skaže, II. iz Očakov te Cerkve, de tudi deželski ludje imajo pravico, ja tudi dolžnost, kolikur zamorejo, Sv. Pismu brati. III. Kaku ima človek k branju sv. Pisma perpravljen biti, in IV. Po kaj za eni versti se imajo Bukve sv. Pisma brati. — Vmes pa ovrže XII izgovorov kratko in dokaj dobro, na pr.: 1. Deželski ludje niso kakor menihi, de bi v branji S. Pisma tičali. 2. H' čem so Pridige, inu Keršanski Navuki v Cerkvi, aku bodo ludje domá S. Pismu brali. 3. Nimajo časa . . 4. Ne zastopjo . . 5. Branje S. Pisma bi znalu deželske ludy v zmóte inu v krivoverstva napelati. 6. Je polnu skrivnost . . 7. Kaj pomaga, aku se to, kar se tamkaj bere, ne stury. 8. Bodo štemani inu prevzetni, se bodo modruvali inu prepirali. 9. Ne vejdo, po kaj za enih regelcah se ima brati. 10. Je malu takih, de bi brati znali. 11. Nimamo bukuv . . 12. Pred dvestu lejtmi je bilu perpovedanu S. Pismu po jeziki te dežele prestavlenu brati.

Odgovor. Leta prepoved je takrat taku bila: de branje S. Biblie vsim sploh brez razlôčika perpustiti je za vólo naglosti ali prezavuplivosti tih ludy na svojo zastopnost nevarnu; tedaj imajo škofi inu drugi duhovni naprej postavljeni soditi, komú se ima eno prestavleno Biblio brati perpustiti, inu letá móre od katolških pissarjov prestavlena biti. Perložnost k letej postavi je dalu to, ker so takrat krivoverniki zmoto med ludy strossili, de vsakateri zna S. Pismu po svoji zastopnosti skladati, inu ker so tudi od krivovernikov prestavlene Biblie med ludy prišle, katerih ny vsaki od te katolške razločiti zamogel. Zdaj tukaj na Krajnskimi teiste okulistave niso, katere so pred dvestu lejtmi v enih deželah to branje S. Pisma nevarnu sturile. Tukaj na Krajnskimi ne možujejo krivoverniki, inu tudi krivoverske Biblie ny, ta Katolška pak pride s perpušenjam te duhovske inu deželske Gosposke vunkaj. Inu aku bi ta prepoved, od katere govorimo, še zdaj taku velala, kakor pred dvestu lejtmi, bi naš donašni Svitli Papež ne bil Gospóda Martina Škofa v Florenci za vólo tega pohvalil, ker je S. Biblio na lašku prestavleno vunkaj dal, kakor smo zgoraj iz njegovih bessedy vidili.“

XXXII. Juri Gollmayr, r. v Lescah na Gorenjskem, učil se na Dunaju, doktor bogoslovja, kanonik, dekan, vesoljni namestnik in prošt v Ljubljani, u. 10. avg. 1822.

Sveta Maša inu Keršansku Premišlivanje za ussak dan iz S. Pisma, tudi druge nucne Molitve. Od Jurja Gollmayrja, v Lublanski duhovni hiši Mašnika. V' Lublani per J. Fr. Egerju. 1783. 12°. 223. — Das Original ist vom Abbé F. P. Mézanguy betitelt: Exercices de piété, tirés de l'écriture sainte et de pères de l'église. Kein Krainisches Buch hat so viele Auflagen erlebt wie dieses (Šaf. 143. 145). Do l. 1808 bila je knjiga nekoliko popravljena in natisnjena enajstkrat, do l. 1822 bistveno zboljšana po M. Ravnikarju pa šestnajstkrat. — Beseda je v prvih natisih dokaj slaba na pr.:

„I. Dan. Od branja sv. Pisma. Moj lubi Brat! ti hudobni ludje inu zapellavci bodo v' hudobije gorijemali, ony bodo, kir so zmoteni, tudi druge v zmotnavo zapelvali. Ty pak ostani v timu, kar si se navučiu, inu kar je tebi izročenu; kir veš, od koga si se navučuv; inu kir od mladosti svetu Pismu veš, kateru te samore k izveličanju skuzi vero na Kristusa Jezusa podvučiti. Zakaj celu svetu Pismu, kateru je od Boga noterdanu, je dobru k navuku, k posvarjenju, k pobolšanju, inu k podvučenju v pravici, de en človek božji popolnoma postane, perpravljen k usakimu dobrimu dellu (II. Tim. 3, 13. .).“

XXXIII. Janez Stroj Carn. Episcopalis primum alumnus, dein ejusd. aulae Capellanus, tum Notarius Episc. Officii, mox Parochus in Igg, kjer je umrl l. 1807, typis mandavit:

Keršansku Premišlúvanje k podvučenju, inu k tróštu za vbóžne, inu take ludy, katéri se mórejo za svoj živeš terdu truditi. Od Joanneza Stroja, v Lublanski duhovni hiši Mašnika. V Lublani per J. Fr. Egerju 1783. 12°. 90. Dasselbe Buch hatte Stroj 1782 deutsch aus dem französischen übersetzt unter dem Titel: „Christliche Betrachtungen zum Unterrichte u. Trost für Arme“ etc. herausgegeben (Bibl. Carn. 53. Šaf. 135). — Po Jak. 2, 5 piše nekako v predgovoru k premišljevanjem, katerih ima XL:

„Jest imam žé dolgu čassa enu veliku vsmilenje z timi délovnimi ludmy, inu z vsimi drugimi vbógimi, pak ne tólku za njih vbóžtvu, ali njih težavniga délla vólo, koker za tó, kir oni obdvoje k svojimu véčnimu živlenju slabu obračajo. Meni k sercu gréj, de oni pokoro déllajo, inu vèndèr nisso spokorniki, de se oni v' enimu svetimu stanu znajdejo, inu vender se v taistimu ne posveté, de oni za izveličanje doseči zadosti nadlog prestojé, inu se vender veliku iz njih per vsih njih révšinah poguby. Zatega vólo sim jest dolgu čassa želel, de bi Bog enimu to dobro misel noter dal, en navùk za take ludy vkupej spisati, inu njim pokazati, kokú se oni imajo skuz svoje terdu, inu težku življenje, ta nebeški pokoj zaslužiti, inu skuz svoje vbožtvu to neizmerjenu bogastvu doseči, kateru je Jezus Kristus na drugimu svejtu oblúbil itd.“

XXXIV. Ecechiell Sullak P. Vindus Ordinis S. Francisci Reformatorem Concionator — l. 1797 — 99 v Novomestu profesor grškega jezika in vikarij — et S. T. Lector emeritus et Runae Guardianus in carniolicam linguam vertit Sanctiss. Papae nostri Pii VI. libellum precum:

Te narbolše molitve, katire je naš sveti oče Papež Pius VI. resvetlil inu resložil . . . iz Laške v to Nemško, zdej pak . . . v to Kraynsko špraho . . . prestavlene . . . V Lubl. skuz Ign. Al. Kleinmajerja utisnene 1783. 8. 63. — In Sprache u. Schreibung bedeutend hinter den übrigen literarischen Producten dieser Zeit (Šaf. 142 — 3. Bibl. Carn. 53).

XXXV. Jožef Ignaci Fanton de Brunn Labacens. AA. LL. et Phil. ac Medicinae Doctoris, Provinciae Carnioliae Veterinarii et Caesarei in Idria Physici primarii:

Bukúvce od Žvinskih bolezní za kméteške ludy. Od Janneza Gottlieba Wolstejna zdravnyka inu ranocelca žvinskiga na Duneju, v' Lublani: se najde blizu Škofye per Mihelnu Prombergarju Bukvarju, 1784. 12. 63 str. — P. Marcus mu prilastuje le „Bukve od Kug inu Bolezen Goveje Živine, tih Ovac inu Svin“ itd. (gl. Linhart) l. 1792. — „In correctiorem P. Marci Carniolicae Grammaticae editionem submisit Ms: Carniolis, quae sint leges, ratioque loquendi. In lucem dederas pridem, Patriamque bearas Grammatica primus: quam nunc pro jure paterno Correxisti Auctor, quamquam auctam mittis in orbem. Laudo Novum Patriae quod fers Novus ipse proboque Munus. Quod tamen Censor D. Scheel novam Grammaticae Carnioliae editionem adprobans, eidem Grammaticae in typo praefigere non admisit (Bibl. Carn. 18. 19).“ Na primer bodi: „Zapopadk. Perva postava. Kolku sort je žvinskih bolezní. Kader v' duželli, ali v enimu Kraju več žvinčetov eno bolezen ima, kader se več krav, inu volov, ovac ali druge žvali na en bart, ali pak zaporedama ena bolezen prime: Tok vy pravite, de je leta bolezen ena žvinska kuga, inu vy tukej imate prov. Ampak takrat vy nimate prov, kader vy menite, de se le ena sama sorta bolezní znajde, katera žvino kole inu mory . . . Sedma postava. Od Špoganja tih koč te cerknene žvine, od njeniga zakopvanja inu od snaženja tih hlevov itd.“

XXXVI. Martin Crobat je dal na svetlo: Luč, inu Senca Offra S. Maše ali Molitve per S. Maši, po teh imenitnejših skryvnosteh terplenja Gospoda našiga Jezusa Kristusa. Kjer se tudi še Zjutranje, večerne, per spovdi, inu obhajilu inu druge molitve za sleherne čase, inu perložnòste, tudi k' nekatirem Sv. Patronam narajmajo, več dejl iz cirkovneh molituv vun vzete. So naprudej. V' Lublani per Vicencu Ruziczku meistnemu Bukuavezicu. 1785. 12. 249. — Na drugi strani prvega lista piše:

Na Kraynce. En kraync je lete bukuvce po nemšku med ludy dal. Jest vejn, de tudi kraynci, inu zlasti per S. Maši radi molejo: zatorej sim tudi jest hotel njem skuz lete na kraynske jesik prestavlene bukuvce postreči. Molite tedaj prelubi kraynci sami za se; molite za šive, inu mertve vjerne kristiane, in tudi za me, taku se je meni moja muja obilnu plačala. Bog daj vsem krayncam dobro, kakor jim iz serca voše — njeh ravnkrajnc Martin Crobat“ (glej Šaf. 143).

XXXVII. Anton Breznik, duhovnik v Žavci (Sachsenfeld) na Štajerskem, dal je na dan:

Večna Pratika od gospodarstva, v' kateri je najti: Koku vsaki hišni gospodar svoje hišne reči z' nucam obrniti, te slabe leta previditi, tem naprei stoječim nadlugam nasproti priti, inu ta perhodni čass po tih sedem Planetov bode soditi mogel. H' temu je perstavlenu enu tenku Podvučenje, kar od Mesca do Mesca skuz celu letu per enimu hišvanju je potrebnu sturiti. Vundanu od Antona Breznika, Beneficiata v Žavci. V Lublani. J. Fr. Eger. 1789. 8. 93. — Predgovor kaže naj se deloma v zgled:

„Kir enmo hišnimo Gospodarju je na temu veliko ležóče, de on vè, kai za enu vreme perhodni letu bode, namreč, al mrzlu, al gorku, al suhu, al mokru? koku dougu Spomlad, koku hitru pak bode Jessen merzla. To se sicar v' Pratikah usaki letu spruti naide, al za naprei ne. Skuz drugu zamerkuvaine se je tolkain znaidlu, de usake 7. let, če ne vsse, toku vender veči Tail se je glih znaišlu, to pa brez cvibla se more tem 7. Planetam perpisati, kateri uselei to ureme skuz letu vižajo, inu eden teh Planetov uselej svoje letu spouni, inu temu, katiri za nim pride, svoje vižajne čezda . . . če glih vsse za en noht nebode zadetu, toku gvišnu ta veči Tal se bode toku znajdel. Vender Bogu usigamogočnimu se nesme naprej pissati, aku on nass za volo naših grehov strafati oče, to aku se zgodí, toku se zgodi čez ta cill tega tem Planetam v stvarjenu daniga Vižarja, kateri koker firmament, inu vse vstvarjene reči, inu Elementi so v njegovi oblasti itd.“

Slovstvena zgodovina v slovenski ljudski šoli.

(Piše **Gradimir**.)

(Dalje.)

Valentin Orožen.

(Glej 34. berilno vajo: „Lastovki v slovo“.)

Kot sin priprostih kmetskih starišev se je rodil Valentin Orožen v dan 31. januarja 1808. l. na Sevnem pri Št. Juriji na Štajerskem. Studoval je na gimnaziji v Celji in Gradci, a po dovršenih gimnazijalnih studijah šel je v Celovec v bogoslovnico ter je bil l. 1835. v mašnika posvečen. Služboval je potem kot duhovnik po različnih krajih na Spodnjem Štajerskem; naposled je bil duhovni pomočnik skozi 17 let v Št. Martinu na Dreti pri Gornjem Gradu na Spodnjem Štajerskem. Od tod je šel v pokoj v Okonino, kjer je umrl v dan 4. maja 1875. l. v 68. letu svoje dóbe.

Valentin Orožen dá se v mnogih ozirih prispodabljati pesniku Jožefu Virku, o kojem smo užé slišali. Kakor Virk, bil je tudi V. Orožen prav vesel, prijazen in dober rodoljub; zlagal je slovenske pesnice, katere so se zaradi svoje priprostosti in miline silno prikupile ne le po slovenskem Štajerskem, nego po vsi krasni slovenski domovini! In kakor Virk, ljubil je tudi Orožen poštene vesele družbe in lepo ubrano petje ter je tudi sam rad pel, posebno svoje pesnice. Po vsem slovenskem svetu je znana Orožnova: „Vse mine“ (Kje so moje rožice . .), tù natisnjena „Lastovki v slovo“ i. dr. Poslovenil nam je tudi gledališko igrico: „Mala pevka“.

Po smrti Orožnovi so izišli v posebni knjigi 1879. l. v Celovci njegovi spisi z naslovom: „Valentin Orožnovi spisi“.

Phaeder.

(Glej 36. berilno vajo: „Sraka in golob“.)

Pričujoča berilna vaja je posneta po Phaedru (izgovori: Pedru). Phaeder je bil rimski basnopisec, t. j. pisal je basni (naučne pripovedi iz živalskega življenja).

„Kranjska Čebelica“.

(Glej 37. berilno vajo: „Mravlja s kobilico“.)

O „Kranjski Čebelici“ sem vam užé nekaj omenil takrat, ko sem govoril o Ljubljanskem knjižničarji Mihi Kastelci, ki jej je bil urednik. Pričela je izhajati l. 1830. v zvezkih, ki so prinašali slovenske pesni. Od l. 1830. do l. 1833. prišlo je čvetero zvezkov na dan, a l. 1848. objavil se je nje peti zvezek.

„Kranjska Čebelica“ je bila za nas Slovence velike koristi. V onih časih namreč so bili slovenski pesniki potihnil, in prihajali so na svetlo le učeni spisi in slovenske slovnice. „Kranjska Čebelica“ pa je tedànje pesnike slovenske vzbudila in združila, da so se jeli glasiti in tekrovati v njej. Mej marljivimi sodelavci „Kranjske Čebelice“ imenujem le užé znanega vam Miho Kastelca, doktorja Jakoba Zupana, Blaža Potočnika, Urbana Jarnika; pa sodelovali so pri njej še drugi slovenski pesniki.

V „Kranjski Čebelici“ so se smeli slovenski pesniki prosto gibati, t. j. vsak je slobodno opeval to, kar mu je velelo njegovo občutno srce. Vsled tega pa se je bilo slovensko pesništvo jako lepo razcveto in navdušenje za miloglasno slovenščino oživelo. Tudi je „Kranjska Čebelica“ pospeševala, da smo se Slovani spoznali drug z drugim, ker je vzprejemala prevode iz drugih slovanskih jezikov. A tudi lepe slovenske národne pesni je prinašala „Čebelica“. Posebno veljavo pa je zadobila še zato, ker je v njej priobčeval svoje prekrasne pesni Fran Preširen, najslavnejši vseh dozdanjih slovenskih pesnikov; on je slovensko pesništvo nekako veselo prerodil in obogatil. O njem bomo več slišali v naslednjem sestavku.

Zares hvaležni moramo biti možém, ki so nam oživeli „Kranjsko Čebelico“, in osobito Mihi Kastelcu, ki je bil prevzel njeno uredništvo.

Fran Preširen.

(Glej 39. berilno vajo: „Izreki“.)

Vseh slovenskih pesnikov najslavnejši je bil in je dr. Fran Preširen. Rodil se je v dan 3. decembra 1800. l. v Vrbi blizu Bleda na Gorenjskem. Njegov oče Šimen je bil priprost kmet in ribič. Imel je osmero otrok (3 sine in 5 hčera), izmej katerih je bil naš Fran najstarij. Ko dorase za šolo, pošlje ga oče najprej v šolo v Kranj, a potem v Ribnico, kjer je bival Francetov strijec, dekan. Francek se je kaj dobro učil, takó celó, da je vsako leto bil v „zlate bukve“ vpisan in radi pridnosti obdarovan. Pre-

brisani deček, ki je videl užé toliko prirodnih lepot v rojstnem mu kraji na Gorenjskem, prisluškoval je v Ribnici pridno, kadar so se menili krepkogovorni in šegavi Ribničanje. In tako se je bil navzel tudi Ribniške šegavosti, katera mu je ostala do poznejih let. Dovoršivši Ribniško učenje pride na gimnazijo v Ljubljano, kjer je bil zmerom odličen dijak. A učil je tudi druge po hišah in si s tem služil marsikak krajcar, da je lože shajal. Učil se je pa tudi sam zá-se mnogo, a ne toliko za šolo, nego za življenje. Prav marljivo se je lotil kot dijak v Ljubljani preučevanja različnih jezikov, navlasti romanskih (talijanščine, francoščine, spanjščine). Po dokončanem gimnaziji otide na Dunaj, da bi se na tamkajšnji visoki šoli izučil pravištva, ker hotel je postati jezičen doktor. Tù je imel priložnost, naučiti se več slovanskih jezikov, pečaje se mnogo z različnimi Slovani. V dan 27. marcija 1828. l. postane doktor in se vrne v Ljubljano, kjer dobí cesarsko službo. A kmalu sam popusti to službo ter vstopi v pisarno Ljubljanskega jezičnega doktorja Chrobata za pomočnika. L. 1847. se preseli v Kranj, kjer odpre lastno svojo pisarnico. A tù začnè bolehati. Skrbno je za-nj skrbela in mu stregla sestra njegova; a vse ni nič pomagalo. Prihajalo mu je zmerom hujše. Naposled se uleže in po trinajsttedenski bolezni previden s sv. zakramenti za umirajoče umrè v dan 8. februvarja 1849. l. v naročji drage mu sestre. Zavedal se je do zadnjega vzdihá. „Kmalu bo treba pred sodbo iti“, zaječal je malo pred smrtjo; a zadnje njegove besede so bile: „Vzdignite me, zadušiti me hoče!“ . . .

Fran Preširen je umrl veliko prerano — 48 let star. Sè smrtjo njegovo je zatonila najlepša zvezda, katera je svetila na slovenskem nebesi! Do zdaj ni ga bilo pesnika, kateri bi znal takó v srce segajoče pesni peti, kakor Fran Preširen! Njega po pravici zovemo mojstra, kralja slovenskim pevcem! Preširnovе pesni so se razširile po vsi Sloveniji, pač zato, ker so lahko umljive in dopadljive tudi priprostemu Slovincu! V našem berilu nahajamo velekrasno Preširnovо pesen „Spominjaj se smrti!“

Zgodaj užé vzbudil se je Preširnov pesniški duh. Kot dijak na gimnaziji v Ljubljani poskušal je Preširen zapeti svoje prve pesni. Vender še le l. 1830. je pričel polagoma objavljati več svojih pesni in to v „Kranjski Čebelici“. Pozneje je tudi po drugih listih priobčeval svoje pesni, a l. 1847. jih objavi v Ljubljani v posebni knjigi z naslovom: „Poezije doktorja Franceta Preširna“. L. 1866. pa sta Jurčič in Stritar v Ljubljani iz nova izdala „Pesmi Franceta Preširna“, dodavši zbirki še nekaj do takrat nenatisnjenih pesni Preširnovih. To drugo izdanje je posebno imenitno zato, ker ima na prvih 48tih stranéh izvrstni spis g. Stritarja „Preširnovо življenje in Preširnovе poezije“. Po tem spisu smo Slovenci še-le spoznali, kakó izboren pesnik je Preširen! Ne pred njim, ne za njim ni nikdo tako vzgledno - krasnih pesni zlagal kakor Preširen! Zato ga lahko imenujemo preustrojevalca, stvarnika slovenskega pesništva! Njegovemu vzgledu so sledili vsi odlični poznejši pesniki. Vrli učenci Preširnovi so n. pr. Stritar, Jenko, Levstik i. dr., in zatorej je Preširnova zasluga, da jih imamo!

Pokojni Preširen je bil učen doktor in navdušen Slovan. On je iskreno ljubil slovensko svojo domovino, in žalila ga je v dnu srca njena nesreča. Njej je posvetil vse svoje močí; za njo je delal neumorno vse svoje življenje. Lepa, čista slovenščina bila mu je zeló pri srci; za njo se je vedno krepko potegoval. Sam je z vzgledom kazal, kakó jo je pisati. Beseda v njegovih pesnih je pravilna, čista, gladka, lepó in národno se glaseča!

Kot človek je bil Preširen preblaga duša. Imel je mehko srce, ter hudo ga je ranjevala nesreča njegovega sobrata! Tudi otrokom je bil velik prijatelj. Rad jim je dajal mnogokrat sadja ali kaj tacega, česar si želí otroško srce. Zato so ga pa tudi otroci neizrečeno radi imeli. V Kranji so hodili kakor verne ovčice za njim proseč:

„Gospod doktor, ali nam bote dali fig?“ Obče je znana Preširnova poštenost, odkritosrčnost in nenavadna milosrčnost. Sam je živel v prav skromnih razmerah; navzlic temu nij šel berač od njegove hiše, da ne bi mu dal par krajcarjev! Pravijo, da je imel nekaj le dve srajci; a vender daruje eno beraču, ki ga je milo prosil „jedne srajce“. Ali ni to lep dokaz milega srca Preširnovega?

In vender ta velezaslužni, blagi mož ni bil srečen! Prezirali so ga, mnoga krivica se mu je dogajala, žalost in britkost ste napolnjevali občutljivo njegovo srce! Posebno zapuščenega se je čutil na svetu, ko sta mu umrla najboljša prijatelja (Čop in Smolè), katera edina sta ga popolnoma umela ter ž njim delila žalost in veselje! Od tedaj ni ga videl nihče več veselega! Tudi lep vzgled, kakó iskreno in zvesto je Preširen ljubil svoje prijatelje!

Preširen je pokopan na pokopališči v Kranji. Njegovi čestitelji so mu postavili užé 1852. l. lep spominek na grob. A l. 1872. so nekateri vrli Slovenci vzdali v rojstno hišo njegovo spominsko pločo, na kateri je čitati, da „v tej hiši se je rodil dr. Fr. Preširen, 3. dec. l. 1800.“

A tudi mi, ljubi otroci, slavimo Preširnov spomin! Posnemajmo izbornega pesnika v domoljubnosti, blagosrčnosti ter v trudoljubivosti. (Dalje prih.)

Pripovedke iz zgodovine avstrijskih vladarjev.

I.

Kakó je cesar Rudolf Habsburški cenil zgodovinopisce.*)

Neki zgodovinar poklonil je v Bazeljskem taborišči grofu Rudolfu Habsburškemu zgodovinske črtice o vojnah Rimljanov z Nemci. Tù so se ocenjevale bojne zmožnosti nekega kneza. Cesar Rudolf je darilo prijazno vzprejel in pisatelju podaril zlato verižico, katero je navadno sam nosil in povrh še en zlat. Friderik Norinberški (Burggraf), sin Rudolfove sestre, to videč, očita svojemu strijcu preveliko radodarnost meneč, da ta velik dar ni bil na pravem mestu, posebno, ker bo potreboval (Rudolf namreč) še za svoje ljudi dosto denarja. Na to mu Rudolf odvrne: „Učene možé moramo hvaliti in podpirati, kateri to, kar mi čudnega storimo, potomcem našim po vrednosti opisati in oceniti umejo. To nas vzpodbuja do činov, kateri nam delajo čast pred svetom. Učenjake in zgodovinarje prezirati ali še celó zaničevati more le oni, kateri ničesa storil ni, ali pa storil dejanja, katera mu donašajo sramoto pred svetom. Ko bi imel jaz le več časa njih spise prebirati, bi jih podpiral še z marsikaterim darom, ki ga moram drugače dati dostokrat malo izurjenim vojakom“.

II.

Cesar Rudolf in priprosti mož.

Grof Rudolf Habsburški je imel precej velik nos. Nekoč nanese slučaj, da se cesar Rudolf sreča s priprostim možem na ozkem potu. Drug drugemu se hočeta zogniti, a slučajno vselej oba na isto stran takó, da sta zaprla pot drug drugemu. Izmej Rudolf-ovih spremljevalcev eden zavpije zdaj nad možem, da naj vender na stran stopi in se cesarju zogne. „Pa kakó naj stopim v stran in se zognem“, — pravi priprosti mož deloma v nevolji, deloma v šali, — „če mi je pa njegov nos povsod na poti?“ Rudolf se temu odgovoru prav srčno nasmeji, se ustopi na stran, kmetu hrbet obrne in pravi: „Ná, tak pa za mojim hrbtom pojdi, kjer ti moj nos ne bo na poti“.

*) Fugger's Spiegel der Ehren etc. V. Jarc.

III.

Prepiri in boji Rudolfa Habsburškega z Ulrikom Regensberškim.

1. Peter grof Savojski se je z Rudolfom Habsburškim zapletel v nek prepir. Rudolfov sosed, plemenitnik Ulrik Regensberški, pa potegne z Rudolfovim nasprotnikom, grofom Savojskim. Ta prepir se kmalu konča in sicer Rudolfu na dobiček. Ulrik pa se tega Rudolfu povoljnega izida jako prestraši in je prepričan, da zdaj Rudolfovo maščevanje nad njim ne bo izostalo. Poišče si več plemenitašev zaveznikov, in si jih pridobi na svojo stran zoper grofa Habsburškega. V zvezi s temi napade najprej mesto Cirihi, ki je bilo pod Rudolfovim varstvom; razruši in požgé vsa predmestja, potem namerava še Rudolfa samega napasti. Rudolf pa je kmalu zvedel o Ulrikovem početju in njegovih namerah, zato hitro nabere zdavno število pešcev, katere je imel v Baču in Kyburgu in 500 konjikov. S to vojsko hiti Cirihovcem na pomoč. Ulriku o pomikanju nasprotnikove vojske ni ostalo tajno; podá se na prežo v neki soteski, kjer bi morala Rudolfova vojska skozi iti; tû ga je hotel počakati, zasačiti in uničiti nasprotnika in njegovo četo, kar bi se bilo tudi zgodilo, če bi mu ne bil nek poseben slučaj vse pokvaril. Ko je bila namreč Ulrikova vojska priredjena, pregleda Ulrik še vse vojake in potem zadovoljno reče: „No, ménim, da nas je vsaj zadosti, da Habsburžanu njegov veliki nos razbijemo!“ Te besede pa je slišal dvorski šaljivec (Hofnarr) Ulrikov in je bil sila radoveden, kakšen mora vender biti tisti nos, da je treba toliko vojakov, da ga potolčejo. Da bi ustregel svoji radovednosti, se takoj napoti v Kyburg, kjer je Rudolf ravno bil s svojo vojsko. Poišče Habsburžana z „velikim nosom“, ustopi se pred njega in z očitvidno natančnostjo opazuje njegov nos, potem pa se začne na ves glas smejati in z velikim začudenjem pravi: „No, ali je to vse? — in da bi en takšen nos razbili, potrebuje moj gospod toliko ljudi? Kaj ta nos ni takšen, kakor so drugi nosovi? Pri moji koži, jaz ga sam razbijem, da se bo kar zgubil!“ Rudolf se je od začetka smejal svojemu nenavadnemu opazovalcu, pozneje pa le povpraša po pomenu tega čudnega obnašanja, in zvé silni načrt, katerega je Ulrik hotel speljati na njegov nos. Da bi se Rudolf rešil preteče mu nevarnosti, zbere zdavno vojsko, gre ž njo Ulriku Regensburškemu nasproti, ga na preži nepričakovano zasači, ga pošteno naklesti ter takó reši sebe in svoj nos, kateri je bil tolikim na poti.

V. Jarec.

Mleko.

(Kemija v kuhinji.)

Nekatera jedila, ki jih narava človeku ponuja, imajo v sebi vsega, česar on potrebuje za življenje; radi tega jih v navadnem življenji imenujemo glavna (poglavitna) jedila. Da je temu takó, vidimo, ako pomislimo, da je prva jed za vse ljudi — brez izjeme, „materino mleko“, ki razvoj in tek dojenca v prvi perijodi njegovega življenja pospešuje na tak način, da ne potrebuje nobenega živeža. Le opazujmo malega dojenca, kakó živahno je njegovo kretanje; od dné do dné dobivajo njegovi udje več moči (kreposti). Spoznali bomo tedaj sami, da narava sama na svojem lastnem potu veliko več stori — kakor bi zamogli vsi vzgojevalni umetniki skupaj narediti. V prvi dóbi se pri dojenca razvija teló, ki pripravlja pot za poznejši duševni razvitek. Poglavitna stvar za telesni razvoj je nedvojbeno živež, ki ga rastoči človek uživa, in ki ima največ redilnih tvarin v sebi. Najboljša in najtečnejša jed mora biti tedaj v teh okoliščinah „materino mleko“.

To pa veljá — manj ali več — za vsako mleko, se vé, če ni pokvarjeno. Razlika gledé sestave je majhna. Pomniti je treba, da se pri nas kravje mleko različno uživa.

Da mleko ni enojno teló, se že iz tega razvidi, ker se iz njega more na slehernemu znani način različna hrana, surovo maslo, sir itd. narediti. Ako mleko ogledujemo pod drobnogledom (mikroskopom), se nam še-le pokaže, kakó je sestavljeno. Na videz priprosta, bela tekočina se potem razpustí v svetlo, brezbarveno prvotno tekočino, v kateri plava brezštevilno veliko belobarvenih kroglic v podobi celic. Te kroglice naredé mleko belo. Če pa kemikarja prašamo, katere sestavine (bistvene dele) je v mleku našel, zvemo, da drobnogled nam še ni dovolj pokazal. Razun precejšnje obilice vode (87 delov v 100 delih mleka) je našel še neko, le mleku lastno, zeló beljaku podobno snov (Stoff) také imenovano sirino (Käsestoff) $4\frac{1}{2}$ delov, ravno také 3 dele tolšče (Fett), 4 dele mlečnatega sladorja (Milchzucker) in še nekoliko mineralinih in solnatih sestavin. Če posušeno mleko sežgeš, se ti te zadnje tvarine pokažejo v podobi pepela.

Nam se čudno zdí, da je v mleku toliko vode; toda v primeri z drugimi tvarinami še vse premalo. Mleko ima blizu toliko vode, kakor naša navadna repa; nasprotno ima pa dinja (melona) — še več, kumara pa veliko več vode v sebi, kakor najslabše mleko. Številke nam določno kažejo; kajti navadna repa ima v 100 delih 83 delov vode, dinja 94 in kumara celó 97 delov. Že iz tega se razvidi, da je mleko veliko tečnejše, kakor jednaka količina dinj ali kumar. Iz teh čudnih prikazni se razvidi, da mleko ni také lahko prebavljivo, kakor se navadno misli. Razun raznih redilnih tvarin k temu tudi mnogo pripomore, da se ena teh „sirina“ v želodcu sesede in je v tem stanu zeló težko prebavljiva. To se pa lahko zapreči, ako se mej pitjem mleka malo kruha já, s tem se sésedanje sirine obvaruje.

Ravno také, kakor pri mleku, se v vsaki naši hrani različne redilne snovi v gotovem razmerji nahajajo; v eni več, v drugi zopet manj tečnih. To je mnogokrat tudi od tega odvisno, kakó se jedila pripravljajo, kar so večkratne skušnje pokazale; najbolj pa pri mleku, kar hočemo tudi dokazati.

Največ mleka se použije v obliki sira. Načini, po katerih se sir nareja, so jako različni. Težko je najti v mastnem holandskem ali v sokovitem švicarskem siru enake lastnosti s trdim kravjem sirom, sosebno kar se okusa tiče. Vzrok te velike razlike ene in iste hrane moremo le v pripravi iskati in sicer je ta: mleko se je pustilo, predno se je pričelo siriti, v svojem prvotnem stanu; ali se mu je pa pobrala smetana. Potem se je ločila pri sirenji mleka sirina od siratke (Molken), koja vzprejema v mleku nahajoči se raztopljen slador in sir prevzame svoj navadni tek. Čisto naravno je, da je sir radi različnega pripravljanja in izdelovanja tudi raznovrsten. Iz neposnetega mleka narejen sir ima v 100 utežnih delih (Gewichtstheil) 48 delov tolšče v podobi surovega masla v sebi, a oni iz posnetega mleka le 11 delov. V zadnjem se nahaja mnogo več sirine, kakor pa v prvem. Ta ima namreč 80 delov sirine, in oni le 45. Mlečnati slador ostane v siratki, zato ga v siru ne najdemo. Če primerjamo obe baži sira s temi nam v mleku znanimi tvarinami, najdemo, da se obe manj ali več razlikujeta od te „poglavitne jedi“ — namreč od mleka. Iz neposnetega mleka narejeni sir se le po tem razlikuje, ker mu manjka v siratki zaostalega sladorja. Pri siru iz posnetega mleka narejenem ne pogrešamo samo tega, ampak tudi normalne mlečnate vrednosti — tolšče. Mi vemo, katere snovi mleko dovaža krvi za rast in razvoj telesa. Po tem tacem razvidimo, da sir ni — v pravem pomenu besede — také redilna jed, kakor mleko, ker mu manjka zgoraj omenjenih snovi. Tolšča in slador sta za razvoj telesa velike vrednosti, tedaj ju nikakor ne smemo pogrešati. Katera pot nam ostane tedaj odprta, obe baži sira nadomestiti z manjkajočimi redilnimi tvarinami, da bodele potem našemu telesu bolj teknili?

Odgovor: dodaj k uživajočemu siru vedno manjkajoče redilne snovi, t. j. ne jej nikdar samega, ampak v zvezi s kako drugo jedjo, ki ima dovolj snovi v sebi, katere pogrešamo v siru. N. pr., mi bi jedli navadni kravji sir, pa dobro vemo, da mu manjka tolšče in sladorja. Pomanjkanje tolšče se lahko nadomesti s tem, da pridenemo nekoliko surovega masla. Drugače je s pomanjkanjem sladorja. Da bi ga nadomestili pri užitju sira z navadnim sladkorjem iz pese, pač ne moremo priporočati. Tù nam kemikar zopet nasvêtuje neko tvarino, ki se, ako jo s sirom vred uživamo, polagoma v sladkor izpremeni. Ta snov je skrob, ki se nahaja v obilnosti v našem navadnem kruhu. Takó tedaj uživajmo kravji sir v zvezi s surovim maslom in kruhom ter ga na ta način storimo za razvoj človeškemu telesu redilnega. Mi vidimo tedaj marsikateri navidezni luksuz, ki je pa iz fiziološkičnega stališča vender potreben. — Sir, narejen iz neposnetega mleka, pa zamo-remo še na laži način v dobri redilni živež premeniti. Ker ima v primeri z mlekom dovolj tolšče v sebi, pri uživanji ne potrebujemo surovega masla. Sladkor, ki ga sir nima dovolj, se pa dodá, ako zraven sira kruh jemo.

Do sedaj smo sir le kot samo hrano opisovali. Navadno se pa použije po končani veči pojedini. V tem slučaju ima važno nalogo: po mnenji vseh ljudi použita jedila stori bolj prebavljiva, kar je tudi res. Se vé, da zgoraj opisani baži sira ste za to še-le potem pripravi, kadar se sir većinoma izpremeni v gnjilobo, kar spoznamo po neprijetnem duhu. V tem stanu nahajoči se sir ima to lastnost, da vse mokre jedilne snovi, s katerimi pride v dotiko, izpremeni v kislobo (Gährung), enako deluje, kakor kvas z navadnim testom. Kolike važnosti je taka umetna prememba zaužitih jedil, da se prebavljenje pospešuje, je že iz tega razvidno, ker to kisanje dobro pospešuje raztoplino jedi (da se jedila razkrojí), in to je potrebno za dobro prebavo.

Nam ostane še na kratko pojasniti, kakó mleko deluje za razvoj našega telesa v zvezi z družimi jedili. Po vsi pravici smemo mleko prištevati k poglavitnemu živežu že zavoljo tega, ker se v mleku nahajajo iste tvarine, ki jih potrebuje naša kri za rast telesa. Kri potrebuje beljakovine, tolšče, sladorja in soli (Salze); — mleko jej dovažá sirine, v koji je dovolj beljaka, tolšče (v surovem maslu), sladorja in potrebne soli. Nobena jed nima toliko potrebnih tvarin, kakor ravno mleko. Mi vemo tudi, da človeška hrana obstoji iz raznih jedil. Vsaka jed pa nima vseh zgoraj imenovanih potrebnih redilnih snovi v sebi. Ako v tej jedi manjka kakšne snovi, se pa nahaja v drugi in narobe. Zbog tega je razlika v človeški hrani tudi potrebna, da na ta način naša kri dobiva dovolj potrebnih redilnih tvarin.

Tù nam lahko kdo oporeka, čemu uživamo toliko družih jedi, ker imamo vender glavno jed — mleko, ki ima vse potrebne redilne snovi v sebi? Na to nam naj bode dovoljeno le na kratko odgovoriti. Enaka hrana bi pospešila preveč enak razvoj, kar vidimo pri vseh dojenčih. Božja previdnost je tudi za to skrbela, da nam ni potreba od ene same jedi živeti, kajti narava nam ponuja v obilnosti raznovrstnega živeža za razvoj našega telesa.

Po „nemšk. izvirniku“ posnel J. Ravnikar.

Književstvo.

Praktična šola sadjarstvâ zove se knjižica v zvezi z kalupi (modeli), kateri so izišli v zalogi Karola Jansky-ga v Taboru na Češkem. Prvi del te praktične knjižice je oplemenitev sadnega drevja, poočitovano na 6 kalupih. Knjižico in kalupe imam pred soboj. Oboje je kaj praktično. V prvi vrsti razlaga pisatelj knjižice, dr. Karl Hamböck, potovalni kmetijski učitelj na Češkem, na praktičen način oplemenitev drevesc na 6 načinov, katere kalupi iz lesa,

lepo in naravno pobarvani, v naturi kažejo. Kalupi namreč predstavljajo: 1) cepljenje v celi sklad ali precep (z 2 cepičema), 2) cepljenje v polovični razklad, 3) cepljenje s sedlom (na-stavek), 4) kopuliranje (dolaga), 5) cepeljenje za kožo in 6) okuliranje. Ti čedni ka-lupi so tako mični, da so sè skrinjico, v kateri so shranjeni, in z omenjeno knjižico vred, res 3 gld. vredni; torej je to učilo, l. 1888. z bronasto svetinjo pri kmetijski razstavi o Pragi odlikovano, kaj priporočila vredno. — Kdor pa nima tega denarja, pa praktično cepljenje vendar dobro umé, naredi si pa tudi sam slične kalupe lahko — če tudi ne takó lično izdelane, kakor so ti vse hvalevredni modeli, katere si učitelji v bližini Krškega lahko pri meni ogledajo.

Lapajne.

(Priateljem lepega cerkvenega petja) javimo, da se pokojnega skladatelja Avg. Lebana „**Pobožni vzdih!**“, latinska maša za sopran, alt, tenor in bas, že tiska in pride ta mesec na svetlo, oskrbljena s slovenskim, laškim in nemškim naslovom in predgovorom. Maša ta je v pravem cerkvenem duhu pisana in dokazuje, da je imel (po izreku slavnega muzikalnega kritika, prof. dr. Hanslicka) pokojnik res „*warme Empfindung und ein hübsches melodisches Talent*“. — Maša stane 60 kr., po pošti 65 kr. Naroča se pri uredniku Avgust Lebanovih glasbotvorov: Janku Lebanu, učitelju v Lokvi (Corgnale via Divača). — Strokovnjak gosp. Danilo Fajgelj piše o njej sledeče: „Mašo pokojnega Avgusta Lebana sem skrbno pregledal in moram trditi, da je — izvzemši malo mest — v strogo cerkvenem duhu zložena; tû pa tam je pa kar strogo cecilijanska. Ni se bati, da bi kak sitnež kaj ugovarjal . . . Jaz sem prepričan, da bi bil Avgust, ko bi živel, postal strog Cecilijanec; to kaže njegov opus I., ki je takó strogo pisan, da v oni dôbi se niti nobenemu slovenskemu glasbeniku še sanjalo ni, kaj tacega pisati. Harmonizacija je na kacih mestih naravnost drzna, a povsem pravilna, ter kaže, s kakšno lahkoto je Avgust premagoval harmonične zapreke brez škode lepoglasja. Maša je vredna, da se pridno študira.“ — Nadejati se je po tem takem, da se osobito slovenski gg. učitelji, duhovniki in organizisti v obilem številu naročijo na to mašo; s tem bodo slavili spomin prerano umršega nadarjenega skladatelja!

D o p i s i.

Iz Kočevskega šolskega okraja.*) Letošnja naša okrajna učiteljska konferencija bila je v dan 12. avgusta t. l. v prostorih deške ljudske šole v Kočevji. Točno ob 9. uri jo je otvoril g. c. k. okrajni šolski nadzornik Leopold pl. Gariboldi s primernim ogovorom. H konferenciji došlo je bilo 43 učiteljev in učiteljic, opomniti pa mi je, da nekaterih gospodov tovarišev in ena tovarišica ni bilo zraven. V posebno čast šteli smo si, da je bil navzoč velespoštovani gospod c. k. okrajni glavar Hočevár. Pri prvi točki dnevnega reda: volitev dveh zapisnikarjev, izbrana sta bila gg. Göderer in Juvanec. G. nadzornik izbral si je starosto in občepriljubljenega g. nadučitelja Ribniške ljudske šole Josipa Raktelja svojim namestnikom. Opazke pri inšpiciranji, koje je g. nadzornik zaradi kratkega časa svojega imenovanja za naš šolski okraj opazil, bile so nekoliko na kratko, toda strogo pedagogične. Tembolj pa je on nas vse razveselil sè svojim daljšim predavanjem, kako on in postave seveda zahtevajo, da naj svojo službo opravljamo, v njegovo in ljudsko zadovoljnost. Na ta način si je on že pri prvem zboru pridobil naše zaupanje in spoštovanje v polni meri. O točki: »Kako naj se pouk v ponavljavni šoli ureja, da bode učencem koristil«, poročal je g. L. Vozlaček, učitelj v Velikih Laščah. V posebno zadovoljnost našo in nemajhno strmenje kočevskih kolegov predaval je g. poročevalec v lepi, mili slovensčini v popolno zadostitev težkega predmeta v daljšem sestavku obširno, in občno priznavanje slovenskih tovarišev venčala je njegov trud. O drugem vprašanji: »Kako naj se mladina napeljuje, da bode i po izstopu iz ljudske šole marljivo poučljive knjige prebirala in si ohranila znanstva v ljudski šoli pridobljenih«, govoril je g. A. Lapajne, učitelj na čveterorazredni deški šoli v Ribnici. Da si je bil tudi on popolnoma kos svoji nalogi, je vendar nekoliko uho naših tovarišev to žalilo, da se je nemščine posluževal; v njegovo opravičenje naj omenim, da se je morda gotovo hotel po predpisih ravnati, kajti poročilo je bilo izročeno v nemškem jeziku in ker je nekoliko učiteljev v tem šolskem okraji, ki ne razumejo slovenski. Tretja razprava: »Kako naj se šolski vrti uredujejo, da bodo zadostovali zdanjim zahtevam« je izostala, ker g. poročevalec ni mogel priti h konferenciji. Za tim so se odločevale knjige za naš šolski okraj. Tû se je mnogo nasvetovalo; najvažnejši in kar gotovo vse tovariše posebno veselí, je bil pa nasvèt, da se bode s početkom šolskega leta 1884/5. v vse ljudske šole našega okraja vpeljal g. A. Praprotnikov »Abecednik«. To

*) Po naključbi zakasnjeno. Uredn.

mi tudi radi tega radi odobrujemo, ker je imenovana knjiga ne samo iz pedagoškega stališča posebno dovršena, ampak ima tudi to prihodnost, da jo bomo lahko mnogo let neizpremenjeno rabili in tako zabranjevali vedne premene s šolskimi knjigami. Ravno tako radi bi pozdravljali, ako bi nam g. pisatelj tudi kmalu preskrbel še potrebna druga berila.*) Kakor smo si mi knjige, koje bomo v prihodnjem šolskem letu rabili, določili, enako so si i tovariši Kočevskega sodnijskega okraja svoje nemške knjige izbrali. G. Šešarek poroča o okrajni šolski knjižnici. Ta obsega 252 knjig v 478 zvezkih in 14 tablic za ročna dela; dohodkov je imela 199 gld., izdatkov 111 gld. 35 kr. V knjižnični odbor so bili izvoljeni gg. Jos. Erker, Fr. Šešarek, J. Göderer in gđč. Helena Wenedikter. Ker pa g. Erker želi, da bi se namestu njega drug odbornik volil, izvoljen je bil na njega mesto g. Miroslav Kaucki, učitelj v Kočevji. Sicer pa je splošna želja, da bi se knjižnica prestavila v kak drugi bolj primerni kraj, kakor je zdaj — skoro na »pereferiji« našega okraja. V stalni odbor so bili izvoljeni gg. Josip Raktelj, Josip Čop, A. Lapajne in gđč. A. Kaiser. Zanimanja vredno je bila volitev treh poslancev v deželno učiteljsko konferencijo, ki je našla tri izvrstne moči, da bodo naše interese na višjem mestu zastopale. Izvoljeni so bili gg.: Josip Raktelj, nadučitelj v Ribnici, Štefan Tomšič, nadučitelj v Starem Logu, in Josip Erker, nadučitelj v Srednji Vasi. Na vrsti so posamezni nasveti. G. A. Lapajne predlaga: Slavna konferencija naj sklene, ter dela na to, da bode početkom šolskega leta šolsko leto trajalo do 31. julija, s katerim dnevom naj se v našem okraju počitnice začénjajo, in šolsko leto naj začénja z dnevom 15. septembra vsakega leta. Da si je g. A. Lapajne dobro utemeljeval svoj predlog, je vendar konferencija le z malo večino njegov predlog vzprejela. G. J. Juvanec govori o tem, da bi c. k. okrajni šolski svet krajne šolske svete poučil v pomenu §§. 22., 23. in 24. deželne šolske postave z 29. aprila 1873. l., in o razglasilu visokega c. k. deželnega šolskega sveta z 20. aprila 1873. l., štev. 88. in o rabi obrazcev »kazalo šolskih zamud«, in da bi se kazni zaradi šolskih zamud vselej hitro izterjevale. Dalje želi, da naj bi se v deželni učiteljski konferenciji predlagalo, da bi se prenamenili §§. 22., 23. in 24. deželne šolske postave z 29. aprila 1873. l. v tem smislu, da bi v prihodnje šolska voditeljstva šolske zamude z minimalno številno neopravičenih dni neposrednje naznanjevala okrajnim šolskim svetom. Potem, ko sta gg. okrajni glavar in okrajni šolski nadzornik to stvar razjasnovala, vzprejme se prvi predlog. S tem se je konferencija končala. — Omenjam še hvalnega in posnemanja vrednega čina pri vkupnem obedu. Lanskega leta umrl je v Morovicu učitelj g. Kratochwill, ter zapustil ubogo vdovo s 5 otročiči. Ker pokojnik ni še služil toliko časa, da bi bila obitelj dobila pokojnino, je zdaj v veliki revščini. G. učitelj Osterman se tedaj te vdove usmili in pri gg. tovariših in navzočih gospodih nabere precej darov, vkup 34 gold. To je zares prelepa bratavska pomoč v hudi sili.

— e.

Od Kolpe. (Dalje in konec.) K 5. točki dnevnega reda (samostalni predlogi) oglasi se najprej g. Trošt, nadučitelj Viniski, ter v krepkem in jedrnatem govoru stavi sledeče predloge: 1. Vsa leta od zrelostnega izpita štejejo naj se v pokojnino; 2. petletnice naj se računajo po plačah, tedaj 10 % aktivne plače, namesto 10 % najmanjše plače; 3. stanovanja, ne le odvijem, ampak vsem učiteljem naj se preskrbé, ali pa naj se jim dá primerna stanarina; 4. pravilne doklade naj se dajo tudi učiteljem jednorazrednic. Vsi ti predlogi bili so jednoglasno vzprejeti. Gosp. Trošt napravil je tudi na visoki deželni zbor vse te predloge obsegajočo peticijo, katero je zbrano učiteljstvo razun g. Gantana podpisalo. — G. Rupnik, učitelj iz Črnomlja, predlaga, naj bi naš okraj, ki šteje zdaj užé mnogo učiteljskih moči, volil v deželno konferencijo dva zastopnika, resp. visoki c. k. deželni šolski svet naj bi v to privolil. Tudi ta predlog se je jednoglasno vzprejel. — G. predsednik predlaga, naj bi se volitev poslanca v deželno konferencijo odložila, ker itak letos ne bode deželne konferencije. Se vzprejme. Mej drugimi stalnimi predlogi bil je tudi predlog g. Šesta, naj se za »rede« vpelje še izraz »komaj dobro« ali »zadostao«. Gospod nadzornik se ne strinja s Šestovim predlogom in meni, da imamo zadosti izrazov za rede. Gospod Šetina predlaga, naj se ta predlog odstopi stalnemu odboru. Šestov in Šetinatov predlog pade, a nadzornikov, da se preloži do prihodnje konferencije, obvelja; če bode pri onej predlog vzprejet, predlagata naj ga odposlanca pri deželni konferenciji. Dalje g. Šetina predlaga, naj bi učiteljstvo delalo na to, da si tudi mi preskrbimo potrebni »opis Črnomeljskega okraja«. Tu se vname živa debata, katere konec je bil, da je g. Šetina slednjič svoj predlog preklical. G. nadzornik predlaga, da naj bi stalni odbor spise nabiral in pretresoval. Vzprejme se. G. Judnič, učitelj iz Radovice, meni, naj se stvar nabira in v »Učit. Tov.« obelodani in natisne; če bode kdo v »Učit. Tov.« zapazil kako pomoto, naj jo v tem listu priobči. Tudi ta predlog se vzprejme jednoglasno.

*) »Prvo Berilo« se že sestavlja.

Gosp. nadzornik še k tej stvari opomni: Spisi naj se pošiljajo stalnemu odboru v pretres; ta jih dá potem cirkulirati, ako jih kmalu dobí v roke; ako jih pa ne zbere pred prihodnjo konferencijo, naj pri onej o stvari poroča. Nikakor pa naj se ne daje prej na svetlo. Vsakemu pisatelju dano je na prosto, svoj spis poslati »Učit. Tov.« ali kakemu drugemu listu. Se tudi vzprejme. — G. Šetina slednjič še predlaga, da izrazi učiteljska skupščina g. Ivanu Lapajnetu za njegov »opis Krškega okraja« in za njegovo izvrstno delovanje na šolskem polji popolno priznanje. (Se zgodi.)

Zdaj g. Rupnik poroča o stanju učiteljske knjižnice. Ta šteje 713 knjig v 777 zvezkih; letos se je pomožila za 27 knjig v 49 zvezkih in za 2 muzikaliji. Knjižnica je naročena na te-le časopise: »Učit. Tov.«, »Schulzeitung«, »Zvon«, »Kres«, »Jugendbibliothek«, »Dram. društvo«, »Matica«, »Glasbena Matica«, »Gospodarski list«, »Národna biblioteka«. G. Šetina poroča o denarnih zadevah učiteljske knjižnice. Pregledovalcem knjižničnih računov se po predlogu g. Šesta per accl. imenujeta g. Trošt in g. Dular. Knjižnica ostane še dalje naročena na zgoraj navedene časopise, izpusti se le »Jugendbibliothek«, a naroči se »Kmetovalec« in »österr. Schulbote«. Naroči naj se tudi cesarjevič Rudolfova knjiga »Eine Orientreise«. V ponavljalni šoli naj se vpelje IV. berilo, sicer naj se rabijo bodoče leto te knjige, kakor so se letos. G. Trošt predlaga, naj ostane stari knjižnični odbor, čemur se jednoglasno pritrdi. G. Barle predlaga, naj se knjižničnemu odboru izreče za premnogi posel in za njegov trud zahvala, kar se zgodi.

V stalni odbor izvoljeni so bili po listkih: g. Rupnik in g. Šetina vsak z 12 glasovi, gđ. Matanović z 11 in g. Barle z 10 glasovi.

Ko so se takó vse točke dnevnega reda rešile, nastopi potovalni učitelj g. Pirc. On v kratkem in jedrovitem govoru vzpodbuja učitelje, da naj delajo na to, da se umno kmetijstvo in sadjereja mej národom širi in povzdigne. Priporoča, da naj vsak učitelj šolski vrt skrbno obdeluje, da bode zamoglo ljudstvo iz njega dobivati potrebnega sadnega drevja. Slednjič govori še o škodljivci, ki se je v novejšem času pokazal tudi po Kranjskem — Dolenjskem, ki pretí vpogunobiti naše vinograde — o trtnej uši. Pokaže zbranemu učiteljstvu koreninico trte, katere se še ni lotila trtna uš, in koreninico, katero užé gloda ta škodlivec. Popiše nam natanko trtno uš, ter pové do zdaj znane pripomočke zoper njo.

Po njegovem govoru zahvali se gospod nadzornik zbranemu učiteljstvu za marljivo poslušanje in zanimanje pri razpravljanji toček dnevnega reda, g. Pircu za njegovo predavanje, zahvali se blagorodnemu gospodu okrajnemu glavarju, da nas je počastil s svojo navzočnostjo, opominja in vzpodbuja učiteljstvo k nerušljivi in neomejeni udanosti do prevzvišene cesarske hiše, k vestnemu in natančnemu izpolnjevanju dolžnosti, ki nam jih naklada težavni stan, ter s trikratnim »živio - klicem« na presvetlega cesarja Franca Josipa I., kot pospeševatelja in največjega dobrotnika národne šole, konferencijo ob $\frac{3}{4}$ 2 sklene. Zbrano učiteljstvo stóje in navdušeno zapoje cesarsko pesem. Ko se še g. Rupnik v imenu učiteljstva zahvali g. nadzorniku za izvrstno in nepristransko vodstvo konferencije, izplačala se nam je potnina, za kar gré našemu blagorodnemu gosp. c. kr. okrajnemu glavarju vsa čast in hvala.

Pri skupnem obedu pri županu g. Petru se je mnogo napivalo (g. Šest g. nadzorniku, g. Šetina g. okr. glavarju) in popevalo. Le prehitro potekel nam je čas skupnega radovanja. Razšli smo se sè srčno željo, da bi se pri prihodnjem zborovanji zopet zdravi sošli. Daj Bog! 6.

Iz Krškega. Priročnejše okrajne učiteljske knjižnice, ki naj bi se osnovala v vsakem sodnem okraji, priporoča zadnja »L. Schulz.«, in sicer največ iz tega vzroka, ker meni pisatelj, da je prepovedano šolskim vodstvom, knjige in časopise brez poštneine pošiljati. Na to napačno mnenje moremo povedati, da je svoje dni, koj v početku teh knjižnic, kupčijsko ministerstvo dovolilo šolskim vodstvom brezplačno pošiljanje knjig in časopisov iz okrajnih učit. bukvarnic. Vsled tega je po nekaterih okrajih običaj, da se te knjige vselej, tour in retour, brezplačno, uradno pošiljajo; v drugih celó redno vsak mesec romajo knjige (ene in iste) od bukvarničnega šolskega vodstva na vse šole. Le tiste pošte terjajo poštneine, katere za ta ukaz ne vedó. Naj šolska vodstva nikar ne plačajo take poštneine; naj rajše knjige na odborovo šolsko vodstvo nazaj romajo. Bode se že knjižnični odbor potegnil.

I. L.

— (Zahvala.) Slavni odbor »Národne Šole« poslal je v teku dveh let za mali znesek več ko dvakrat toliko vrednega raznovrstnega šolskega blagá revnim učencem tukajšnje ljudske šole. — Za ta dar izrekuje podpisano vodstvo slavnemu odboru »Národne Šole« v svojem in v imenu obdarovane revne šolske mladine najtoplejšo zahvalo.

Vodstvo čveterorazredne ljudske šole v Krškem, v dan 7. novembra 1884. l.

Božidar Valenta,
vodja.

Iz Ljubljane. Metelkova darila (6 po 42 gld.) se bodo po njegovi blagi ustanovi (s 1. maja 1858. l.) za 1884. l. delila ljudskim učiteljem na deželi, kateri se lepo vedéjo, ki gojé slovensčino in sadjarstvo v ljudski šoli. Prošnje za-nje se ravnaajo do c. kr. deželnega šolskega sveta ter se oddajajo pri dotičnih c. kr. okrajnih šolskih oblastnjah do konec meseca novembra t. l.

— Otvorenje novega šolskega poslopja za Ljubljanski učiteljišči. Z Najvišjim sklepom z dné 21. oktobra 1882 se je premilostno dovolilo, da se bode novo poslopje sezidalo Ljubljanskema učiteljiščema. Zidanje se je pričelo julija 1883. l., koncem lanskega leta bilo je poslopje pod streho, in pred kratkem se je dovršila vsa zgradba. Dné 4. oktobra jo je komisija pregledala v tehničnem in zdravstvenem oziru ter se izjavila, da se bode poslopje pričetkom meseca novembra svobodno izročilo svojemu poklicu. V 2. dan t. m., ob 11. predpoludné podal se je gosp. deželni predsednik baron Winkler, spremljan od administrativnega referenta gosp. vladnega svétnika Hočevarja, v novo poslopje, izročat dovršeno poslopje šolskemu vodstvu.

Pri urodu pričakovali so gosp. dež. predsednika šolski ravnatelj in vse učiteljsko osebje obeh zavodov. Spremljali so ga v direkcijso sobano. Tam je g. deželni predsednik baron Winkler izražal svoje zadostenje nad dovršeno zgradbo. Oziral se je nazaj na dosedanje uspešno delovanje učiteljskega osebja, katero je obema zavodoma pridobilo dobro imé tudi preko mejnikov naše ožje domovine. Zato gre ravnateljstvu in učiteljem zasluženó odkrito priznanje. Imenom visoke učne uprave izročuje nadzorstvo in oskrbovanje novega poslopja g. ravnatelju, naglaševaje svojo nado, da bode učiteljstvo svojo velevažno nalogo i na dalje vestno spolnilo, da bode ohranilo dobro imé Ljubljanskih učiteljišč tudi v novih, svetlih in lepih šolskih prostorih. Posebno je priporočal deželni predsednik, naj učiteljsko osebje mladim srcem ucepi ljubezen do Nj. Veličanstva, presvetlega cesarja in do velike, krasne avstrijske domovine. Lè tedaj, ako se bode tudi ta dolžnost spolnovala, bodo gojenci Ljubljanskega učiteljišča, zapustivši zavoda, kot učitelji med národom razširjevali ista načela ter delovali uspešno in plodunosno.

V primernem odgovoru zahvaljuje se gosp. ravnatelj Bl. Hrovat v svojem in svojih učiteljev imenu. S toplimi besedami se spominja cesarske milosti ter naprosi gosp. deželnega predsednika, da blagovoli najudanejšo hvaležnost vsega učiteljstva sporočiti pred stopnjicami cesarskega prestola. Ob jednem slovesno obljubuje, da bode učiteljsko osebje Ljubljanskih učiteljišč vedno pred očmi imelo ona načela, katera jim je ravnokar priporočal gosp. deželni predsednik. Konečno zaklical je Nj. Veličanstvu cesarju kot mogočnemu podporniku umetelnosti in véde in osobito pospeševatelju ljudske šole navdušeno trikrat „slava“. Vsi navzočni zaklicali so z njim vred trikrat „slava!“. Potem ogledal si je gospod deželni predsednik baron Winkler in gospod vladni svétnik vse šolske prostore v krasnem poslopji. Tako se je zvršilo otvorenje. („Ljub. L.“)

— Na tukajšnih c. kr. izobraževalnicah za učitelje in učiteljice je v I. letu 23, v II. 13, v III. 15 in v IV. 20, vkup 71 pripravnikov, potem v II. letu 28 in IV. 19, vkup 47 pripravnic.

— Iz seje c. kr. deželnega šolskega sveta 21. in 25. preteč. m. Imenuje se več učiteljev in učiteljic ter za trdno in za časno nastavi in prestavi. (Glej premene pri učiteljstvu!) — Dovolí se poludnevni pouk v I. razr. na ljudski šoli v Trnovem in na dvorazrednici v Košani. — Trem profesorjem na c. kr. učiteljiščih se pripoznava druga starostna doklada. — Podelé se razne nagrade za posebno poučevanje, za kmetijski pouk, za pouk v ženskih ročnih delih i. dr.

— Prvi zabavni društveni večer „Slov. učiteljskega društva“ je bil v sredo 5. t. m. s prav zanimivim vzporedom, za katerega smo vrlemu oddelku za osnovo teh večernic prav hvaležni.

— Odborova seja „Slov. učiteljskega društva“ bode v sredo 19. t. m. točno ob 2 pop. v društveni sobi, h kateri vse gg. odbornike vabi

predsedništvo.

Razpisi učiteljskih služeb.

Na Kranjskem. Na enorazrednici v Podbrezjah na Gorenjskem s 400 gld. letne plače in s stanovanjem. Prošnje do 30. novembra t. l. pri c. kr. okrajnem glavarstvu v Kranji. — Na enorazrednici pri Sv. Gregorji (glej spodaj posebni razpis!) — Na dvorazrednici v Mozeltji II. uč. služba s 400 gld. letne plače. Prošnje do 28. novembra t. l. c. kr. okrajnemu šolskemu svétu v Kočevji. — V Novomeškem okraji: na dvorazrednici na Mirni nadučiteljeva služba s 500 gld. letne plače in s stanovanjem in II. učit. služba s 410 gld. letne plače do 15. novembra t. l. — Na dvorazrednici v Črmošnicah II. učit. služba s 400 gld. letne plače in s stanovanjem do 30. novembra t. l.

Na Štajerskem. (Glej posebni razpis!)

Premene pri učiteljstvu.

Na Kranjskem. G. Fran Marolt, potrjen pripravnik, gré na II. uč. službo v Mengiš. — G. Ludvik Armbruster je šel kot nam. učitelj na Rakek. — Gspč. Helena Wenedikter, učiteljica na deklški šoli v Kočevji, dobila je službo v tehnol. muzeji na Dunaji.

Št. 29121.

Razpis učiteljskih služeb.

Razpisujejo se naslednje učiteljske službe, ter se bodo za trdno nastavile:

1. učiteljeva služba pri Sv. Nikolaji nad Laškem;
2. učiteljeva služba v Lučah (pošta Ljubno), obe s plačo III. razreda in s prostim stanovanjem;
3. podučiteljeva služba v Konjicah s plačo III. razreda;
4. obrtna učiteljičina služba skupno v Mozirji in v Rečici (Rietz) s 170 gold. nagrade.

Prošnje naj se oddajajo pri dotičnih krajnih šolskih svetih do konec novembra t. l. Pri prvih dveh službah se tudi zahteva spričevalo sposobnosti za pomožno poučevanje v krščanski nauku.

C. k. okrajno glavarstvo v Celji,

v dan 4. novembra 1884. l.

C. k. namestn. svetovalec:

Haas l. r.

Št. 1390.

Okr. šol. sv.

Učiteljeva služba.

Razpisuje se, ter se bode zatrdno nastavila učiteljeva služba na eno-razrednici pri **Sv. Gregorji** s 450 gld. letne plače in s stanovanjem. Prošnje se po postavni službeni poti oddajajo pri podpisnem okrajnem šolskem svetu do 1. decembra t. l.

C. k. okrajni šolski svet v Kočevji,

v dan 3. novembra 1884. l.

Hočevar l. r.